

Patriciu contra Băsescu

Alexandru Ioan Căbuz ©2009

15 Dec. 2009

Conflictul politic binecunoscut între domnii Patriciu și Băsescu are un caracter cu totul unic pe scena politică românească. Dintre diferitele astfel de ciocniri, mai mult sau mai puțin mediatizate, aceasta se apropie cel mai mult de un „conflict de idei” în sensul nobil al expresiei. Este deci un subiect important, interesant, și util de analiză și discuție, pentru că, deși, în context european, nivelul de sofisticare al ambilor protagoniști este redus, notorietatea acestui conflict este un semnal încurajator de maturizare pe scena dezbaterii publice românești în sens larg.

Dintre toți „mogulii” din România, domnul Patriciu are viziunea cea mai puțin eronată și cea mai puțin simplistă: domnul Becali are o viziune atât de simplă încât nu are cum să greșească, iar ce are domnul Voiculescu nu este o viziune ci o televiziune (este un Berlusconi mioritic); domnul Vântu are o viziune, dar nu asupra societății sau economiei, ci asupra oamenilor. Are, prin urmare, o relevanță și un impact global redus, cel puțin la nivel politic.

Președintele Băsescu, în schimb, este politicianul cu viziunea cea mai puțin încețoșată de reflexe tribale (a citi „reflexe de clan comunistoid”), sau de ideologii defuncte (cf. Iliescu).

De subliniat, în cele două paragrafe precedente, nu am spus „nu este” ci doar „mai puțin”.

Este evident că domnii Patriciu și Băsescu sunt cei mai puțin limitați ca și rază de acțiune principială, dintre colegii lor de „breaslă”. Nu trebuie să se simtă neapărat flatați de această afirmație, dar faptul rămâne.

În încercarea de a caracteriza pozițiile celor două personaje, și relația dintre ele, voi avea nevoie de câteva repere (un sistem de coordonate în limbaj științific). Este mai ușor de reperat sursa principală de inspirație a domnului Patriciu, deci voi începe cu domnia sa.

Domnul Patriciu este direct afiliat viziunii economice prezentate poate cel mai convingător, pentru publicul larg, în cartea „The Age of Turbulence”, de către legendarul bancher federal american, Alan Greenspan. În această carte, acesta din urmă se prezintă ca un libertarian republican, unde un „republican” american este în general o persoană cu înclinații conservatoare. În toate interviurile sale, domnul Patriciu se folosește de America și de Marea Britanie ca de exemple care trebuie urmate. Deși dânsul nu folosește acest termen, și deși puțini americani sau britanici și-ar descrie propriile sisteme politico-economice în acest fel, este universal recunoscut, și nu doar pe continentul european, că America și în mai mică măsură Marea Britanie sunt, prin excelență, purtătoarele de drapel ale libertarianismului în ziua de azi. De fiecare dată când Comisia Europeană vrea să reglementeze vreun nou domeniu, Londra se opune sistematic. De fiecare dată când vreun tratat internațional impune vreun control administrativ centralizat în vreun domeniu, America refuză să semneze. Orice reformă care implică introducerea de reglementări birocratice întâmpină o rezistență legendară în Congresul american, din ambele părți ale „culoarului” („The Aisle”, care separă democrația de republicani, stânga de dreapta). Principiul care unește toate aceste acțiuni este că statul este ultima și cea mai proastă soluție la orice problemă. În consecință, un libertarian preferă uneori să accepte unele probleme sociale sau economice, în numele evitării intervenției statului în economie și societate, intervenție văzută ca aproape universal nocivă. Dat fiind rolul statului ca mediator și garant al intereselor *colective*, libertarianismul poate fi văzut ca punerea în practică a celebrei maxime a lui Jean Paul Sartre: „L'Enfer c'est les autres” („Iadul sunt ceilalți”).

Libertarianismul este o poziție teoretic-politică radicală, iar domnul Patriciu nu ascunde acest lucru. Domnia sa ar fi considerat extremist chiar și în unele cercuri libertariene americane. Un exemplu de poziție de un extremism neobișnuit este ideea propusă de dânsul într-un interviu cu un cotidian central, legată de privatizarea justiției. O justiție privatizată ar însemna ca judecătorii să fie liber profesioniști, cu un regim asemănător avocaților. Judecătorii mai căutați, deci, „mai buni” ar fi mai scumpi, iar cei mai puțin căutați, mai ieftini. În teorie asta ar duce la o competiție între judecători, și aceștia ar fi deci automat încurajați să fie cinstiți, altfel nu ar mai avea clienți. Ei ar fi și mai eficienți, pentru că nu ar mai fi îngreunați de procedurile complicate impuse în prezent prin lege. Fiecare și-ar crea propriul regulament de funcționare, și se presupune

că, în acest mod, justiția ar fi mai eficientă.

Contra-argumentul acestui sistem, bineînțeles, este lipsa totală a unui mecanism care să garanteze, cel puțin în principiu, egalitatea între părțile în cauză. Interesul judecătorilor nu ar fi să aibă mai mulți clienți, ci să câștige mai bine, adică să aibă *clienți mai profitabili*, i.e., mai bogați. Interesul lor, prin urmare, nu ar fi să fie mai cinstiți, ci să fie favorabili celor bogați. O justiție privată ar fi deci o garanție a INegalității. Existența statului ca și garant al egalității este, în ciuda imperfecțiunilor lui notorii, un element care s-a dovedit indispensabil pentru stabilitatea socială. Absența acestei entități puternice, centrale, este o caracteristică a evului mediu. De altfel, există în ziua de azi zone, sau țări, unde sistemul de justiție este de facto privat, în sensul că judecătorii primesc bani de la cei în cauză în mod sistematic. În aceste sisteme, este un fapt binecunoscut că cei bogați obțin un avantaj covârșitor, devenind practic invulnerabili în justiție. Acest lucru duce, la rândul lui, la instabilitate socială violentă.

Cu toate acestea, este important de subliniat un aspect care ar trece ușor neobservat. Faptul că domnul Patriciu a propus această idee în spațiul public demonstrează dincolo de orice îndoială că nu este un personaj sinistru sau malefic. Din contră, este ilustrația unei naivități de-a dreptul emoționante. Dacă ar fi fost rău intenționat, atunci n-ar fi spus nimic, ci ar fi încercat să obțină putere prin orice mijloace, pentru ca abia apoi să își dezvăluie intențiile. Dar această tactică nu a fost adoptată de domnul Patriciu, ci de domnul Voiculescu, un personaj infinit mai periculos.

De altfel, poziția libertariană are unele merite extrem de importante, în contextul românesc actual. România este unul din sistemele birocratice cele mai greoaie din Europa și din lume. Ineficiența administrației românești este proverbială și una din frânele principale ale dezvoltării economice. Domnul Patriciu are dreptate să fie preocupat de această problemă majoră, și direcția reducerii implicării statului în economie este direcția de care România are nevoie în acest moment. Este însă mult mai puțin clar dacă este dezirabil și posibil a merge atât de departe în extrema cealaltă. Ar fi ușor de argumentat că soluții radicale precum cele propuse de domnia sa ar rezolva problemele cele mai presante acum, dar ar introduce altele, mult mai grave, peste 2 ani. Am ieși dintr-o criză medie acum, doar ca să cădem într-una cu adevărat gravă peste câțiva ani. Este de multe ori eronat a crede că problemele complicate au soluții simple, mai ales în contextul geo-politic al României.

România nu trebuie confundată cu America sau Anglia, iar românii nu trebuie confundați cu americanii sau englezii. Marx a creat o doctrină pentru muncitori de uzină, care a fost apoi aplicată mediului rural, fără a lua în considerare diferențele între aceste grupuri. Rezultatele s-au văzut în perioadele tragice de foamete din Rusia, Ucraina și China din secolul trecut. Citându-l pe Douglas Adams, „*Este foarte periculos să vezi lumea din punctul de vedere al altcuiva fără pregătirea necesară.*” (“*It can be very dangerous to see things from somebody else's point of view without the proper training.*”)

Mai concret, ideea domnului Patriciu este de a lua putere din mâinile birocraților și politicienilor, și de a lăsa forțele pieței libere să decidă distribuția resurselor (și deci puterea). Să lăsăm „mâna invizibilă” a lui Adam Smith (tatăl teoriei economice moderne prin opera sa „*Wealth of Nations*”, unde folosește sintagma „invisible hand” pentru a descrie comportamente intrinseci ale pieței nereglementate) să acționeze. Această direcție, de dereglementare, este extrem de seducătoare datorită faptului că este aproape unanim recunoscut că ineficiența birocratică și administrativă sunt piedicile principale în calea dezvoltării și prosperității României.

Mâna invizibilă este însă predictibilă. Resursele și deci puterea, ajung, evident, unde altundeva decât în mâinile celor bogați! Este aproape o tautologie. Domnul Patriciu fiind el însuși foarte bogat, această ideologie de economie politică, venind din partea domniei sale, este ușor criticabilă, motiv pentru care nici nu a intrat în politică personal, ci doar a încercat să influențeze politicienii atunci când a putut. Pe ansamblu, influența sa, împingând politicul spre dereglementare, a fost, probabil, benefică. Cu toate acestea, o implementare *in integro* a programului său radical rămâne extrem de periculoasă. Din fericire, pentru aceasta ar fi necesară o dictatură, care este imposibilă în acest moment al istoriei românești.

În concluzie, domnul Patriciu reprezintă capitalismul „feroce”. Prezența sa, chiar și indirect, pe scena politică și economică românească este necesară și utilă, atâta timp cât ideile sale mai radicale nu sunt luate prea în serios. În prezent, influența sa pare să fie considerabilă, dar nu excesivă. Împreună cu apropiații săi formează

doar unul din grupurile de interese din politica românească, și acest lucru este normal și constructiv, atâta timp cât nu monopolizează puterea într-un fel sau altul.

Prin comparație, președintele Băsescu are un pedigriu ideologic mai greu de analizat. Dacă ar fi devenit președinte după Nicolas Sarkozy, ar fi fost ușor de speculat că îl copiază pe acesta. Dar când Sarkozy a devenit președinte, Băsescu era în funcție de trei ani. Amândoi sunt președinți „jucători”, puternic implicați în viața politică, personalități vocale, puternice și deci controversate, cu tendințe autoritare și ego-centrice. Amândoi au o activitate politică bogată, care acoperă aproape tot spectrul politic, motiv pentru care amândoi au fost caracterizați ca haotici, generatori de instabilitate, imprevizibili, inconsistenți sau oportuniști. Amândoi au fost acuzați de adversarii politici că încearcă să împingă limitele constituționale ale funcției pe care o ocupă. Amândoi au câștigat popularitate atragând electoratul de extremă dreaptă, printre altele, eliminând, de facto, susținerea acesteia. Amândoi și-au adaptat pozițiile și discursul în funcție de circumstanțe, dar au rămas întotdeauna aproape de centru. În tinerețe, amândoi au fost școlari/studenti mediocri (Sarkozy a rămas repetent în clasa a 6-a), dar și-au făurit cariere politice de excepție aproape numai pe bază de energie și ambiție personală.

În contextul analizei de față, însă, în care încercăm să definim o trăsătură esențială a personajului, principiul care îi unește pe cei doi, și care dă coerență poziției ideologice a domnului Băsescu, este insistența asupra importanței unui Stat puternic, și asupra importanței implicării sale benefice în societate și în economie.

Unde domnul Patriciu este de părere că Statul *nu este* o forță benefică în economie și societate, deci trebuie redus sau eliminat, domnul Băsescu este de părere că Statul *poate fi și trebuie să fie* o forță benefică în economie și societate, dacă acționează eficient și competent. Ambii acționează în consecință, și coerent cu propriile poziții. Domnul Patriciu rămâne departe de politica de stat, și încearcă indirect să îi reducă importanța, iar domnul Băsescu se implică în aceasta, încercând să schimbe modul în care ea funcționează.

Domnul Băsescu este mult mai vizibil, în special datorită centrismului său, și datorită necesității de a atrage voturi. Într-o democrație, procesul electoral obligă toți participanții la cel puțin o doză de populism. Nepotrivirea elitismului cu o carieră politică într-o democrație este o lecție pe care clasa politică românească a învățat-o de la Ion Rațiu și de la președintele Constantinescu.

Dar domnul Băsescu se luptă cu o dilemă. Domnia sa vrea să păstreze un stat puternic, și în același timp să îl reformeze. Paradoxul este că, așa cum știe orice politician occidental (și de asemenea domnul Patriciu), sistemele birocratice au inerție; ele rezistă schimbării. Cu cât birocrațiile sunt mai puternice, cu atât inerția e mai mare și cu atât sunt mai greu de reformat. Prin urmare, singura soluție este de a reduce, temporar, puterea birocrației, a o reforma, și a-i înapoia apoi puterea odată reformată. Acest lucru, însă, necesită pe de o parte ruperea rezistenței inerțiale a birocrației, generând ostilitatea acesteia, și pe de altă parte un mandat electoral puternic, în care electoratul să aibă suficientă încredere în domnul Băsescu pentru a-i permite să aplice forța necesară ruperii rezistenței birocratice.

Această traiectorie îl expune, prin urmare, la doua tipuri de atacuri: cele motivate de ostilitatea fățișă a birocrației care pierde, cel puțin temporar, din putere, și cele motivate de un electorat insuficient de încrezător în bunele intenții ale unui politician, oricât de populist ar fi acesta, pentru a-i permite să preia, chiar și temporar, puterea de la alte organisme ale statului.

Din aceste motive, progresele înregistrate în reforma justiției, educației și sănătății au fost modeste. Domnul Băsescu a reușit să aplice presiune considerabilă asupra birocrației în domeniile strategice care l-au preocupat, dar rezultatul a fost cu mult sub așteptări. Inerția, până acum, a rămas suverană.

Ne aflăm acum, la sfârșitul primului mandat, și la începutul celui de-al doilea mandat al domnului Băsescu în funcția de președinte al României. Primul mandat ar putea fi definit ca un atac frontal împotriva a ceea ce domnia sa consideră aspectele negative ale administrării statului român. Abordarea agresivă a domnului Băsescu a avut rezultatul scontat doar pe jumătate. Obiectivul era de a separa „grâul de neghină” adică cei care sunt „cu mine” și cei care sunt „împotriva mea”, și apoi de a elimina pe cei care sunt împotriva. Prima parte a planului a reușit, nu însă și a doua.

Succesul domnului Basescu în a diviza politica și chiar și societatea românească este incontestabil. Divizarea

în sine, însă, nu este adevărata problemă, ci faptul că nu a dus la nicio schimbare sau progres datorită faptului că meciul a fost o remiză. Chiar dacă suntem gata să acceptăm că tabăra domniei sale este superioară taberei opuse (este suficient să ne amintim că Ion Iliescu, arhitectul mineriadelor, este în tabăra opusă), acest lucru nu are nicio semnificație, atâta timp cât schimbările profunde „din teren” lipsesc cu desăvârșire (cu posibila excepție a semi-nominalului).

Acest bilanț dezamăgitor al primului mandat al domnului Basescu este suficient de important încât să merite o analiză mai detaliată. De ce atâta energie investită în lupta împotriva corupției și pentru reforma administrației, sănătății și educației a produs atât de puține schimbări concrete? Este evident că nu ambiția este ceea ce lipsește domnului Băsescu. Dimpotrivă, aș avansa ideea că tocmai *ambitiția excesivă stă la originea eșecului*.

Situația în lupta împotriva corupției este prototipică, și acest eșec a fost de altfel și toba principală bătută împotriva domniei sale în timpul recente campanii electorale pentru președinție. Domnul Băsescu s-a angajat, în prima sa campanie electorală din 2004, să atace „marea corupție”. Adversarii săi, precum și o mare parte din simpatizanți sunt de parere că acest atac a dat rezultate mediocre (explicațiile oferite de cele două tabere sunt evident diferite). Și totuși, adevăratul motiv, explicația fundamentală nu a fost discutată de nimeni (cu posibila excepție a domnului Patriciu), deși furnizează cheia ieșirii din actualul impas.

Eliminarea sau chiar reducerea „marii corupții” este un obiectiv pe care niciun sistem politico-economic din lume nu a reușit să îl realizeze. În fapt, cele mai mari economii ale lumii (SUA, Japonia) au abandonat întreaga idee și s-au resemnat să tolereze sau chiar să *instituționalizeze* „marea corupție” rebotezând-o cu termenul american: „lobbying”. Chiar și în sistemul francez, cu o veche și puternică tradiție republicană, deci opusă influenței grupurilor de interese, „lobbying-ul” a devenit o activitate din ce în ce mai tolerată, la care participă nu doar corporații (prin departamente de „relații publice”) dar și asociații civile și ONG-uri. Toate marile corporații franceze au relații la vârf foarte apropiate cu mediul politic.

În cazul României conduse de domnul Băsescu, există indicații că unele forme de mare corupție au fost reduse semnificativ, dar fenomenul în sine este departe de a fi eliminat, și este o certitudine că nu va fi eliminat niciodată. În orice caz, niciun alt stat n-a mai reușit vreodată acest lucru. Lupta împotriva mării corupții este o luptă cu morile de vânt. Răspunsul la întrebarea de mai sus, „De ce atâta energie investită și atât de puține schimbări concrete?” este deci următorul: pentru că în modul în care l-a formulat domnul Băsescu, obiectivul nu era realizabil. Soluția este de a reformula obiectivul într-un mod mai pragmatic, mai orientat spre rezultate concrete.

Motivul pentru care dorim eliminarea corupției în România (și aiurea) nu este pentru că e un „rău” în sine, ci pentru că *este o piedică în calea dezvoltării*. Problema nu este corupția în sine, ci activitatea economică, competitivitatea companiilor și a forței de muncă românești, și calitatea îngrijirii medicale și a educației. Obiectivul real, pragmatic, este deci nu de a „elimina corupția” (obiectiv moral, deci vag și nemăsurabil), ci de a o controla pentru ca aceasta să nu mai frâneze dezvoltarea. „Comisiunile” din contractele publice pentru autostrăzi și căi ferate nu vor putea fi eliminate niciodată, dar esențialul este ca valoarea lor să fie menținută sub control, iar autostrăzile să *fie* construite și căile ferate să *fie* reabilite. Iar acestea nu sunt probleme morale, ci probleme financiare, logistice, tehnice și administrative pentru care *există soluții*.

Rezistența birocratică nu poate fi învinsă în luptă directă; ea trebuie ocolită. De multe ori o abordare mai subtilă poate da rezultate superioare unei abordări frontale. Dar abordările subtile necesită un nou mod de gândire, unul în care nu există câștigători și pierzători, ci doar obiective realizate sau nu. Din acest punct de vedere domnul Băsescu ar avea multe de învățat de la rivalul lui, domnul Patriciu.

Este de notorietate că viziunile radicale de tip alb/negru sunt prost asimilate de cultura și mentalitatea românească. Comunismul este cel mai bun exemplu. România (deși nu neapărat domnul Băsescu) se acomodează mult mai ușor compromisului. Al doilea mandat al domniei sale este o șansă unică de a modera discursul radical, și de a lua calea compromisului pragmatic: mai puțin glorioasă, mai urât mirositoare, dar mai eficientă. Să ne concentrăm mai puțin pe ce ar trebui făcut într-o lume perfectă, și să încercăm să progresăm cât mai mult pe calea cea bună, în lumea aceasta. Americanii ar spune: „Perfect is the enemy of better.”: „Perfect” este dușman cu „mai bine”.

În concluzie, și printr-o simplificare recunoscut exagerată, am putea spune că domnul Patriciu reprezintă idealul sistemului capitalist american, iar domnul Băsescu reprezintă idealul sistemului birocratic francez. Dar România nu poate fi mai plutocratică decât America și nici mai socialistă decât Franța. Ea trebuie să-și găsească propriul echilibru, unul evident dinamic. Poate că în acest mandat domnii Patriciu și Băsescu vor ști să transforme războiul înghețat al palatelor într-un echilibru dinamic: un dans.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/). Alexandru Ioan Căbuz 2009.